

**Споминки про Віктора Миколайовича Забілу
(до 25-річчя з дня смерті) 1895 р.**

При кінці того 1894 року минуло 25 літ, як помер доволі звісний поет Віктор Миколайович Забіла. Годиться пом'янути незлим тихим словом і сього українського письменника. Звичайно, життєписці українських письменників, не подаючи ніяких біографічних даних і інших свідчень про Забілу, указують тільки на дружбу його з Шевченком, проводи Шевченкового тіла, копання могили, найменують півдюжини его стіхів та й годі. Навіть, поминаючи, кажуть, що він проживав не в Борзенщині, а у Полтавщині, а д. Чалий дак не забув і тієї пляшечки з запіканкою, котру Забіла віз та недовіз до могили Шевченкової. Ні рік народження, ні дитячі літа В.Забіли не відомі, звісно тільки, що помер він в 1869 році, літ під 70 від роду, стало бути родився в началах ХІХ століття. В оцім, надрукованім в "Черн. губ. відомостях" стіхотвори ось що каже про себе Забіла:

На що тату ти покинув
Мене сиротою,
Чому мене не взяв малим
В могилу з собою?
І я б вічним сном у землі
Спав і не журився
Не знав би я в світі горя
Світом не нудився.
Як несли тебе ховати
Тоді був дитина.
І не думав, що я в світі
Бідна сиротина.
Не вмів тоді нещасливий,
І слова сказати.
І не знав, що батька несуть
В землю заривати.
Може ще і забавлявся
Як попи співали,
Бо я годиком зостався,
Як тебе ховали.

Не звісно, каже, як пройшли дитячі літа Забіло, відомо тільки, що він учився в Ніжині, в Гімназії вищих наук Безбородько, та ще відомо те, що Гоголь також вчився в Гімназії, а се було в 1833 або 34 роках [Б.Грінченко

помиляється. Це було у 1822–1825 рр. – Г.С.]. Скінчав тут науки, а після у воєнну службу, у гузари, де дослужив до майора.

Чимало понаписував стихів Забіла та не всі вони й досі надруковані. У мене в самого єсть два його нігде не надрукованих стихотворення. За останнє время д.Комаров почав відшукувати стіхи Забіли та друкувати у "Зорі". Почав писати Забіла в 30-х роках; уже в 1838 р. Глінка, проживаючи в Борзенщині в Качанівці у Тарновських, спізнався із Забілою, зва його в своїх записках малоросійським поетом і каже, що завів у ноти дві его пісні – "Гуде вітер вельми в полі" і "Не щебечи соловейко".

[На тильному боці аркуша переписано іншою рукою вірш

"Чого ти лаєшся Тарасу,

Що не найшов в Борзні припасу

Якого ти тоді бажав?

Весь вірш великий і закінчується словами: [-Г.С.):

Прощай! Не хочу вже писати.

папиру бильш щоб не псовати

Нехай судовики пурують

В.З.

Примітка Б.Грінченка: Весною с апреля по август 1859 р. був Шевченко і в Малоросії).

Далі продовження статті [-Г.С.):

Треба тут сказати, що Забіла був поет с природи. Ще до появу Шевченка в літературі, писав українські пісні, взором звичайних жіночих та й козачих и в інші з них улив стільки души, що співались вони або читались у рукописі геть широко на Україні між панами, а деякі Куліш чув і між простолюдом. Од судовиків та інших грамотних по Чернігівщині мені самому не раз приходилося з молоду чути як вони проказували на пам'ять стихотворний розказ Забіли.

"Остап та Чорт", написаний на взір народних розказов, як мужик обдурив чорта. Весь комізм у сему розказі в іобразенни чорта, а вивод такой: Тож і вір отцам... ходять зовсєм вони не учені да бісів приводять.

Як у Харківщині проявилась рідна поезія за правилом Гулака-Артемовського, а в Полтавщині – Котляревського, так само і в Чернігівщині повійнуло тоді по хуторах поетичним подихом і Забіла був самостійним носієм нового почуття нації.

Беручи Забілу в цілому, скажемо, що він був з великим природним даром та на біду собі з Ніжинської гімназії шурхнув у військово товариство, а добре там загартувавшись, чи то мовляв, привикнувши до служби, устряв, доматором усього на господарстві між таких приятелів, про котрих сам говорив: "великий не дурень випить!"

Нещасливо закохався в Любов Михайлівну Білозерську (рідна сестра Кулішевої), котру дуже любив, з котрою навіть був заручений, і котру батько сіломіць звінчав з другим, кинуло Забілу в омут куторви і картовництва, довівши його до того, що він загубив свій талант і худобу і став з талановитого письменника жалким писакою, з багатого пана убитим паном.

Про це кохання, мавше погибельний вплив на все життя Забіли, варт розказати подрібно. Про него від рідної сестри відомо от що: Любов Мих. Білозерська була старша дочка дуже багатого пана із Мотронівки Борзенського повіту Михайла Васильовича Білозерського, виховувалась вона в полтавському інституті. З себе була красавиця: висока, огрядна, білява, з величною постаттю, подовгастим, милим личиком, пишними рожевими устами "сердечком" і ясними голубими очима. Сам Забіла про неї сказав: "Губоньки як те намисто, що "добрим" зоветься.. Сонечко неначе зійде, як вона сміється". Вдачі вона була м'якої, рівної і спокійної. От у цю то паночку закохався Забіла, хоть він був ній і трохи родич піврідний дядько по матері. Кохали й вони його так що за згодою родителів були зроблені заручини. Тоді ній було 17-ть, а Забілі 25 років. Служив він тоді у гузарах. Зросту був середнього, стрункий, обличчя смагляве, рябовате від віспи, очі карі, великі, чуб чорний, густий, трохи кучерявий!..

Натура палка, щира, весела і при тому – незрівняний гуморист. Про його гумор д.Куліш ось що каже: "Щедра українська природа надала єму не самої тільки дар поезії й музики. Між многими здібностями своїми до великих і малих річень, дивував він більш усього своїм комізмом, своїм юмором і вмінням поставити на сцену кожну людину, про яку оповідував так, мов її бачиш своїми очима і чуєш власними ушима... Хоть може, хто й здивується, та я скажу, що се в нас був би другий Гоголь, ще, може, до того Гоголь український, коли б у нього була така дорога, як у Гоголя й такі приятелі" (стр. 22).

Пора закохання була самою найщасливішою порою життя Забіли: він раював, бував у свої зарученої кожен день, бо жив недалеко від Мотронівки у своєму гарному хуторі. Та на лихо єму, як раз у ту пору став учащати до Білозерських новий сусіда, поміщик, удовець Ілля Боголюбцев, що купив собі невеличке село, але як казали, мав окрім сего великі капітали. Скоро красуня Любка запала й єму в око, він теж закохався палко із егоїзмом закоханих, незважаючи, що вона заручена вже за Забілу, посватався до неї. Одначе повернувся він із сватанням хитро, не до самої дівчини, а до її батька. Невидомо чим він зачарував Михайла Васильовича, тільки той згодився й сказав дочці, що віддасть її за Боголюбцева, а не за Забілу. Любка нібізко, мати Мотрона Василівна теж стала було заступатись за дочку. Так де там, пішла кожен день буча

грому, гроза. Забілу звелено не пускати у дом. Він бідний з розлуки те й діло їздив верхи навкруг маєтності Білозерських і тоді, певно, скомпонував свій стих, що надрукований в "Ластівки": "Поуз двір, де живе мала, Я проїхав двічі, та й не бачив голубоньки я ні разу ввічі і т.д."

Якось Забіла прочув, що Мотрона Василівна з дочкою їдуть у Ніжин закупувати придане. Він перестрів їх на дорозі заплакав і став прохати дозволити ему пересісти до їх в екіпаж. Мотрона Василівна не згодилась, кажучи, що вони і без того багацько терплять усякого горя, а як Михайло Васильович дізнається ще про се, то їм гірше буде, – і прохала його відступити від їх геть і загадала кучеру погонять худче...

Тоді з великої розлуки, не тямлячись Забіла кинувся під коні й його трохи не переїхали та кучер успів здержати коней. Його взяли в екіпаж і благали не робити більше таких дурниць, запевнювали, що будуть тверді і не покораються наказові Миколи Васильовича. Забіла поїхав додому.

Час тягнувся довго для сім'ї, з місяць чи і більше. Мати й дочка постійно плекали й очі їм не висихали. Вдома було сумно, тихо, надворі осінній вечір. Мати й діти забрались в одній хаті. Коли тут раптом відчинились двері, увійшов батько і п.Боголюбцев. Батько скорою ходою підійшов до дочки, подав їй теплий платочок і звелів їй іти за ним. Мати, дочка й усі діти у плач, а батько схопив Любку за руку й повів за собою. Любка вернулася вже повинчаною... "гірко плачучи", а молодий просячи її заспокоював. Опісля вона привикла до свого чоловіка і була доброю жінкою і матір'ю".

Стеравши заручини, Забіла з туги та розлуки став пити і гуляти, задавав банкет за банкетом, придбав циганчат років по 10, дуже моторних і гарно убраних. Бувало на банкеті уведе їх у солю, сам стане посеред їх з бандурою, на котрій він дуже гарно грав, упре козачка, або що інше, а циганчата навкруг его танцюють, співають і виробляють усякі штуки. От у сю цю пору гульні Забіли спознався з ним п.Шевченко, приїздив до нього кілька разів, у останній раз був у 1847 року за місяць до арештування.

Таким то робом Забіла прогуляв увесь свій маєток, то хоть він і справляв у себе широкі вельбучні банкети, і хоть сам був недурень випити, та без оттіх проклятущих карт ему худоби стало б до смерти. Треба додати й те, що Забіла, як каже Куліш, мав багатства всякого добра й поривань в своїй душі й був вельми милосердний до вбогих і без усякої міри великодушний до своїх друзів, так що й тут розпалось чимало його худоби. В протязі шестидесятьох років Забіла, щоб мати заробіток для життя, бо з маєтка вже нічого не залишилося, держав у Борзні поштову станцію, сам завідував єю, зустрічав іноді проїжих, любив з ними

розмовляти. Та й се діло не давало ему багато визвику, так що в кінці й его він мусив кинути.

Отут і я познакомився з ним. Дуже смутне враження зробив на мене Забіла: усе показувало, що він постарів, осунувся, обріс косьми, не голився і хоть свій жартовливий веселий гумор ще задержав і сам глузував над своїм занівеченим життям, але вже виказувався весьма жалким і навіть неприємним. Замітивши, що я слухаючі его, дивлюся на него з жалем, обернувся до мене з такими словами: "Чого ви так на мене презираєтесь. Я вам розкажу, як я раз, йдучи селом, зустрівся з весіллям. От баба закосянка чи як там зупинила моїх коней та й ну приспівувать до мене з чорною, я одмовляюсь, кажу, що зовсім не п'ю, а вона мені на отвіт – з роду віку не повіримо, щоб така пика та не пила горілки, мусив і я пристати до весілля, та вже ж і погуляв". Отак то в мене завсігда була пика, що дивувала людей. Дуже боляче запало мені в голову се самоглузування Забілено.

У другий раз я бачив Забілу вже зовсім старим, літ під 70-ть ему було; жив він в Борзні з ласки у своєї сестри по мужу Білозерської. Тепер уже він не представляв ніякої цікавості, більш мовчав, а й як що й розказував, то без колишнього гумору й живості; се було за рік до смерті Забіли. Помер він тут же в Борзні, де його й поховано. На похорони походилися з хутора його бувші кріпаки і плакали за ним як за рідним Батьком – такий він був до них добрий.

От і все, що я можу сказать про Забілу, за малість не я винен, а винні ті, що знаючі Забілу, мовчать, а варт би про нього уже знать, бо Забіла знов кажу на Чернігівщині був першим провідцем того літературного руху, який тепер розширився по всій Україні.

В кінці вискажу бажання, що ми частіш згадували про життя і діяльність наших письменників – бо в сих згадках ми й самі набираємось духу й охоти до роботи.

*Институт рукопису НБУ ім. В.Вернадського
ф. 170 (арх. Б.Грінченка), №524*

Рассказы старожилов [о поэте В.Забеле]

Малорусский поэт Виктор Забела был юморист и большой шутник. Он любил подтрунивать над хвастунами. У него был сосед отставной майор, который хвастался знанием иностранных языков. Вот однажды, в компании Забелы я стал спрашивать этого майора: знает ли он иностранные языки:

- Как же, знаю.